

1995
A

5463

Inhaltsverzeichnis:

I.

SYNOPSEOS VNIVERSAE ERVDI-
TIONIS IN VSVM SCHOLARVM
CONCINNANDE SPECIMEN!

Einladungsschrift zur Redeü-
bung des Quedlinburger Gym-
nasiums zum 8. Mai 1783 von
dem Rektor Johann Heinrich
Friedrich Meineke.

II.

Nachricht von der auf höchster
Befehl unternommenen verbe-
berten Einrichtung des hie-
sigen Gymnasiums dem Publikum

mitgetheilt von der Fürstlichen Schul-Inspection.

Quedlinburg 1790.

III.

Feyer des neunzehnten Jahrhunderts auf dem fürstlichen Gymnasium zu Quedlinburg am 2ten Januar 1801

eingetheilt von der Fürst-
lichen Schul-Inspection.

Quedlinburg 1790.

III.

Feyer des hundertjährigen Jahr-
wechfels auf des hiesigen
Gymnasiums zu Quedlinburg am
Zten Januar 1801.

1
SYNOPSEOS
V N I V E R S A E
E R V D I T I O N I S
I N V S V M S C H O L A R V M
C O N C I N N A N D A E

SPECIMEN

Bas. Ber.

O R A T I V N C V L I S E T D I A L O G I S
I N I L L V S T R I G Y M N A S I O
Q V E D L I N B V R G E N S I

A. D. VIII. MAII CIO IO CCLXXXIII
H O R A I I . P O M E R I D I A N A

H A B E N D I S
A V D I E N T I A M F A C T V R V S

S C R I P S I T

I O A N N E S H E N R I C V S F R I D E R I C V S
M . E I N E K E

I L L V S T R I S Q V E D L E I R E C T O R
E T S O C I E T A T I N A T V R A E C V R I O S O R V M
B E R O L I N E N S I H O N O R I S C A V S S A
A D S C R I P T V S .

Q V E D L I N B V R G I

L I T T E R I S I . C . L E V I .

1783

95A5463
AKI

PRAEFATIO

DE

VSV ET CONSIPIO LIBELLI.

Tametsi ego non is sum, qui
iuuenum mentes ea litte-
rarum, et solidioris doctri-
nae scientia, putet esse im-
buendas prius, quam praeparatae
sunt reliquis artibus, et satis munitae
disciplinis, quibus ad eruditionis
penetrabilia ardua quasi via sternitur;
eamque ipsam ob causam non pos-
sum probare rationem magistrorum
in scholis, qui id tempus, quod
vnicuique cum veterum auctorum le-
ctione, tum mathematicis, histori-
cis-

* 2

cisque institutionibus consumendum esset, praelectionibus terunt metaphysicis, physicis, politicis, aliisque rebus interioris doctrinae, quibus cognoscendis nec dum vires valeant: tamen neque eorum mihi placet ratio, qui ita in Academias discipulos dimittant suos, ut neque ante et quae, et quanta, et quam digna sit hominum studio eruditio, neque eius partes, et singularum disciplinarum naturam, indolem, nexum et utilitatem ad promouenda humani generis commoda voluptatemque perspexerint. Licet enim e scholis euadere neque ipsi possint debeantque Philosophi, Physici, Medici, Iureconsulti, Theologi: plurimum tamen interest eorum, quae sit harum disciplinarum indoles, quae formae, ambitus, usus, qui viri in quacunque summam ingenii et assiduitatis laudem sint consecuti, et quos habeat quaeque praestantissimos libros, ante cognouisse, quam ad ipsas discedant academias, ubi has res omnes accuratius edocendi sunt.

Mul-

Multum praeterea, imo plurimum mihi conferre videtur ista ratio, partim ad excitanda eorum et ingenia et studia, *queis meliore luto finxit praecordia Titan*, cum de singularum disciplinarum non solum natura et partibus, sed quod caput est in hac re, usu ac praestantia rectius iudicare didicerint; partim ad deterrendos et reuocandos eos a litterarum studio, quibus minus prosperum emerfit nascentibus fidus, ne scilicet temere ingrediantur iter, cuius vix primam mansionem valeant assequi. Sunt enim qui coeco quasi impetu, inuitaque, ut aiunt, Minerua, ad litterarum studia ferantur, quos expedit auertere, ut, si qui minus valentes longum et periculosum iter inire cupiant, deterere solemus, enumeratis omnibus itineris et viarum et tempestatis difficultatibus. Tantum enim abest ut euadant docti, ut potius verendum sit, ne viuant aliquando suo Musarumque dedecori, et magno sint familiae iuxta atque rei publicae

* 3

incom-

modo. Variæ sunt bene et honeste viuendi rationes, varia negotia, ad quæ persequenda neque splendidiore ingenio, neque ampla solidaque doctrina, neque adeo semidocta garrulitate opus est. Ad horum quoduis sese applicent potius quam ad litteras, naturamque, quod monet Cicero, sequantur ducem.

Sæpius igitur mihi, quonam id pacto commodissima ratione fieri possit, cogitanti, vt iuuenes ex edito quasi loco in omnem litterarum et artium, quæ hodie excoli et commendari solent, despiciant, quam late pateat, campum, cum nec SVLZERI, aureus ceteroquin libellus *) sufficiens ad omnia persequenda, nec MERTENSII, Rectoris
 Augu-

*) *Kurzer Begriff aller Wissenschaften und anderer Theile der Gelehrsamkeit*
 Frankf. und Leipz. oft aufgelegt.

adeo difficilis mihi videbatur labor, post tot encyclopaediarum monita, tot eruditorum lucubrationes, ADELVNGI praesertim, quo nemo feliciore successu hanc rem tractavit: *) at vero longe me fefellit isthaec opinio. Reperiebam enim non modo recte habere, quod olim animadvertit CICERO: *omnes artes, quae ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, et quasi cognatione quadam inter se continentur*; verum etiam difficillimum esse, quod, qualeque sit hoc commune vinculum, qua incipiat, qua finiatur parte, et quae sit eius ratio atque nexus, definire velle. Non enim uti in catena anelli, ita singulae disciplinae vna pendent ab altera, sed alternae cohaerent, et continuo quasi nodo ita implicitae et inter se contortae conspiciuntur, ut
 primo

*) In libro: *Kurzer Begriff aller menschlichen Fertigkeiten und Kenntnisse* u. s. w. in 4 Theilen Leipz. 1778 — 81. 4 Bände 8.

primo ad spectu in partes iustas rectasque resolui vix ac ne vix quidem posse videantur. Reperiebam multos, qui, cum soluere posse desperarent, Alexandri gladio vterentur, atque ita omnem nodum dissecarent, ut nullum relinqueretur integrum ligamen, sed totum in multa quasi segmenta incondite et promiscue dilaberetur. Reperiebam alios in condendo disciplinarum vno eodemque systemate modo ad argumentum spectasse, *obiectum* dicunt philosophi, modo ad auxilium, quod vna disciplinarum praestat alteri. Hinc factum est, ut *Archaeologia* quae, si argumentum spectas, historica est, ad philologicas reiecta sit disciplinas, quoniam huic praeceteris inferuiat. Verum ista ratio, dicam ut sentio, ita mihi peruersa videtur, ut, si quis militum tribunus vni eademque peditum centuriae equites miscere velit, velitesque leuis armaturae, quod hi illis

* 5

sub-

subinde sint in repellendis hostibus auxilio. Reperiebam denique alios a recta veri inueniendi via aberasse propterea, quod animum ad varias significationes nominum, quibus inter se distingui solent eruditionis partes, non satis aduerterent. Modo enim latiore, modo strictiore sensu adhibentur, quo fit, ut vnus disciplinae varius esse possit in eruditionis, ut ita dicam, agmine et locus et ordo. Exemplo utar. Historia quam naturalem dicunt, cum ad Physicam, tum ad ipsam Historiam referri potest, prouti latior angustiorue sensus est, quo definiatur Historiae vocabulum.

Has igitur primarias animaduvertebam esse causas quae difficilius redderent redigendi in certas classes atque ordines quicquid hodie est litterarum et disciplinarum, studium. Ego solum spectabam disciplinae *argumentum*. Verum ita factum

Etum est, vt alias eruditionis partes et formas longe alio cogerer collocare in ordine et loco, atque a plerisque solent reponi. Noua haec quidem videbitur ratio, nec placitura forsitan iis, quibus haud facile noua probantur; sed iuuenum ingeniis, (his enim solis conscripsi libellum) mihi quidem esse videbatur conuenientissima. Quod si licebit mihi ita esse beato, vt non plane inutilis videatur hic meus labor, tironibus praesertim dimittendis in Academias, aliud, si Deo placet, et si quid mihi horarum subscriuarum dabitur, conscribam, nostro idiomate, volumen, in quo non solum omnia latius explicata SVLZERIANA methodo, verum etiam in fine cuiuscunque vel capituli vel paragraphi additi erunt librorum, non omnium, sed vnus alteriusue in quacunque disciplina praestantissimorum tituli, eorum potissimum, e quibus vberiore omnium litteraturae

rae notitiam tirones haurire possint, cuius rationis in hoc specimine exemplum dedi. Tum vero exoptandum esset mihi, vt tales vbique ostendere possem discipulis riuulos, quales aperuerunt in litteratura Theologiae, NOESSELTVS, *) Iurisprudentiae SCHOTTVS, **) Philosophiae HISMANNVS; ***) sufficiunt enim, neque fontibus indigere videntur tirones, in scholis pariter atque in Academiis, benigniore vena manantibus.

Non

*) *Anweisung zur Kenntniss der besten allgemeinen Bücher in allen Theilen der Theologie.* Leipz. 1781. 2te Aufl.

**) *Juristische Encyclopädie und Methodologie.* Leipz. 1781. 3te Aufl.

***) *Anleitung zur Kenntniss der auserlesenen Litteratur in allen Theilen der Philosophie.* Göttingen und Lemgo 1778.

Non fuit mihi in elaboranda hacce opella propositum, quod cuius facile apparebit, vt ipsa disciplinarum elementa docerem; exstant enim encyclopaediae satis multae, minores, accommodataeque ad vsus tironum. Historiam adeo disciplinarum fere intactam reliqui; sufficiunt enim quae SVLZERVS ex ea adnotauit in libro supra laudato, quo libro plerique praeceptores in scholis vtuntur, et quem inutilem reddere in animum nunquam induxi. Id enim solum spectabam, primum, vt omnia eruditionis capita naturali quodam ordine et nexu inter se disposita comparerent; deinde vt de singularum disciplinarum argumento, vsu et praestantia, ita vt hoc fieri potuit brevissime, tirones edocerentur.

Quadruplicem mihi persuadebam talis libelli fore dotem. Primo,

mo, vt non solum externam eruditionis faciem, verum etiam interiorum tanti aedificii secretorum et cubiculorum constructiones oculis quasi metari adolescentes possent, vt ne promiscue, quod multi faciunt, modo ad has, modo ad illas artes incumbant, atque illi adeo sese prorsus addicant inscientia, ad quam vel minime nati videantur. Hoc enim modo verendum non est, ne in labyrintho vagentur, sed potius eam sibi excolendam sumant eruditionis partem, aut, si vti licet allegoria, id occupandum maturent in humanitatis templo facellum, quo maxime se detineri sentiant. Deinde eum sperabam ex hoc labore meo fructum, vt rectius de libris, eorumque argumento, cognito titulo, aut si hic fallit, (quem hodie peruersissimum morem, vereque barbarum, reclamante omni Rhetorica, multi sequuntur) perlectis capitum atque rerum indicibus, iudicare

dicare possint iuuenes, statimque
definire, quam tractet auctor ma-
teriam, et in qua disciplinarum for-
ma et parte versetur. Tertius mihi
esse videbatur fructus hic, vt, cum
tot propriis et technicis nomini-
bus vti soleant eruditi, quibus ar-
tium et disciplinarum partes inter
se distinguantur: hic meus libel-
lus eorum instar catalogi esset,
aut repertorii, ex quo depromant,
si qua harum rerum deficiat notitia.
Noueram enim adolescentes, an-
num amplius in academiis versatos,
qui, quid sit Diplomatica, Pa-
laeographia, Technologia, Teleo-
logia cet. libere se nescire faterentur,
quippe harum rerum in scholis sibi
nulla data esset cognoscendarum co-
pia. Hac ipsa etiam caussa latine
conscripsi libellum, vt adfuescant
tirones, et in hoc genere orationis,
sermonis latini proprietate, quod
arbitror fore, si praeceptores, qui
SVLZERI libro vtuntur in scholis,
hoc

TWIIO

hoc meum vna adhibere velint. Postremo, nisi mihi forte nimis applaudebam, perutilem fore putabam meum libellum bibliothecariis, et bibliothecas in ordinem redigere cupientibus, quemadmodum LINNEI systema naturae iuuat eos, qui rerum naturalium collectionibus praefecti, nequeunt mixta pati petrefacta plantis, petrefactis insecta et amphibia. Quid! si quis hunc meum ordinem secutus, et bibliotheca satis ampla instructus, historiam litterariam agrediatur conscribere? — Sed videor mihi videre clamitantes: quis tu es homo, qui te ducem fore putas acutius cernentibus? Iudicent igitur harum rerum periti, meaeque caussae fauentes.

Scribebam Quedlinburgi pridie
Id. Apr. clōlōcclxxxiii.

CAPVT

CAPVT PRIMVM
DE
ERVDITIONE
QVAEDAM
GENERALIA.

§. I.

 Eruditio rerum omnium diuinarum humanarumque, quae faciunt ad bene beateque viuendum solida est et systematica cognitio. Indoles igitur et vis eruditionis sola nritur *cognitione*, eaque cognitio primum esse debet *solida*, h. e. notionibus quibusdam certis et communibus superstructa, e quibus intelligi et demonstrari potest eius veritas. Deinde esse debet *systematica*, h. e. ita acquisita, prouti nexus rerum et ordo poscit iudicandi. Hanc solidam

A

dam

dam et systematicam cognitionem graeco vocabulo *theoriam* vocant, et recte distinguunt a *praxi*, quae vsu continetur et exercitatione. Omnis igitur res quae *theoretice* cognosci potest, imperio eruditionis subiecta est.

§. II.

Latissime igitur patet eruditionis campus, tantaque gaudet partium et formarum varietate, quanta est rerum, quae ad utilitatem voluptatemque generis humani pertinent, copia. Omnia pertentat, orbem metitur terrarum, peregrinatur in astrorum regionibus, et abditissima vbique scrutatur naturae mysteria. Tum se demittit adeo ad aleam ludosque, eaque omnia persequitur, quae non omnino indigna sunt hominum et moribus et ingeniis.

§. III.

SVLZERVS octo constituit classes, in quibus reponi posse putat, quidquid est eruditae cognitionis. 1) Philologiam. 2) Historiam. 3) Artes. 4) Mathesin. 5) Physicam. 6) Philosophiam. 7) Iurisprudentiam. 8) Theologiam. Vereor vt sufficiant, et vt omnia, quae hodie tractantur subtiliter, vere recteque ad vnam alteramue harum classium reiiciantur. Equidem

dem dubito, an *oeconomiae publicae et dirigendae mercaturae scientiam recte ad artes mechanicas retulerit* *).

Alia via pergit ADELVNGVS, in libro supra laudato. Ad natales quasi redit omnis humanae cognitionis, et vniuersae eruditionis partes ita disponit felicissime, vt maxime homines, primo de quaerendis rebus necessariis, tum de comparandis iis quae voluptati inferuiunt, deinde de cognoscendo et iudicando vero, postremo denique de constituendis et regundis ciuitatibus esse solent solliciti. Prima igitur parte libri de *Technologia*, secunda de *artibus elegantioribus*, tertia de *disciplinis contemplantibus*, quarta agit de *Politica*, siue regendae ciuitatis scientia. Dignus est, quem ipsum adeant harum rerum studiosi; omnia enim docte et eleganter persequitur.

§. IV.

Paullo alia mea est ratio, quam vsus libelli et consilium requirere videbantur; neque vereor, licet horum virorum non insistam vestigiis, et in quibusdam aliter atque illi sentiam, ne videar de eorum auctoritate velle detrahere. Quatuor constitui ordines, qui omne genus eruditionis complecterentur. Singulis ordinibus suas

A 2

attri-

*) p. 52.

attribui disciplinarum classes, iunctis his
 quae cognationis aliquo vinculo contineban-
 tur. *Disciplina* autem mihi dicitur omnis
 eruditionis pars, cuius aliqua datur theoria.
Primi ordinis disciplinas *propaedeumaticas*
 dixi, eoque nomine eas complector, qua-
 rum diffunditur vsus in omnes reliquas, et
 quae fundamenta constituunt, in quibus
 omnis vera et solida eruditio ita nititur, vt
 in iisdem apprime informatus esse debeat
 is, quicumque in reliquarum vna excellere
 cupiat. *Secundus ordo* eas habet disciplinas,
 quae proxime tendunt ad promouenda vitae
 societatisque humanae felicitatem et com-
 moda. *Disciplinas viriles* dixi, neque
 vereor, ne ita denominasse videar, quod
 ceteras viris minus dignas existimarem, sed
 quod iuuenilis aetas prius ad has accedere
 nequeat, quam in propaedeumaticis satis
 fuerit versata, et quod hae propius coniu-
 nctae sint cum muneribus publicis, quae
 viris demandari solent. *Tertius ordo* com-
 plectitur cum *disciplinas et artes elegan-
 tiores*, quae voluptatibus hominum et
 oblectamentis inseruiunt, tum id genus
ludorum, quod non prorsus indignum est
 ingenio humano. Habent enim et hi ali-
 quid delectationis; sed hoc non oritur, vt
 in illis, e sensu pulchritudinis, sed ex aliqua
 gloriolae et dignitatis spe e certamine ar-
 tis

tis mentisque reportandae. Ad *quartum* denique *ordinem* id omne genus disciplinarum re eci, quae quidem videntur, nec sunt, cum earum quibus nondum iuuentae sunt rationes philosophicae, et de quarum nondum liquet vtilitate et praestantia; tum earum, quae, licet olim excolerentur, vanae inuilesque repertae, ideoque eiectae sunt e republica litteraria, et quarum, si quid prodesse adhuc potest, praeter historicam cognitionem nihil est. *Disciplinas dixi spurias.*

§. V.

Omne igitur eruditionis agmen hoc fere procedet ordine:

I. *Disciplinae propaedeumaticae*, ad quos pertinent

- 1) *Philosophia pura*, quae quid sit infra docebitur,
- 2) *Philologia*,
- 3) *Historia*,
- 4) *Mathesis pura*.

II. *Disciplinae viriles*, quarum triplex est genus.

A. *Vnum* spectat felicitatem et commodam generis humani *externa*. Huc refero

- 1) *Mathesin applicatam*,
- 2) *Physicam*, sensu latissimo, cuius pars est *Medicina*,
- 3) *Technologiam*.

B. Alterum pertinet ad felicitatem magis *internam* humanae societatis. In hac classe reponendi videntur

- 1) *Iurisprudentia*, et
- 2) *Theologia*.

C. Tertium genus spectat *media* promovendae felicitatis humani generis tam *externae*, quam *internae*. Huc pertinent

- 1) *Paedagogice*,
- 2) *Politice* s. regendae civitatis scientia.

III. Tertio ordine subsequuntur

A. *Disciplinae et artes elegantiores*.

- 1) *Disciplinae elegantiores* proprie sic dictae,
- 2) *Artes elegantiores*.

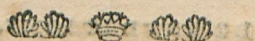
B. *Ludi liberales*, qualis est scachicus, cuius nuper HELWIGIVS theoriam dedit emendatiorem.

IV.

IV. *Disciplinae spuriae* agmen claudunt,

- 1) *Physiognomia, Chiromantia* cet.
- 2) *Astrologia,*
- 3) *Artes magicae.* *)

*) Libri in quibus omnia cum vniuersae eruditionis tum singularum disciplinarum capita explicantur dicuntur *Encyclopaediae*, easque et maiores habemus, ordine alphabetico conscriptas, et minores, in quibus ordinem sequuntur disciplinarum. Horum librorum notitiam sibi comparare tirones possunt e M. DENIS Einleitung in die Bücherkunde Wien 1778, parte II. p. 423. HISMANNI supra laudato libro: Anleitung zur Kenntniß der auserlesenen Litteratur in allen Theilen der Philosophie, p. 124. et imprimis e MEVSELI bibliotheca historica, cuius primae partis primum volumen nuper prodiit Lipsiae 1782. p. 259. sq.

CAPVT SECVNDVM
DE
DISCIPLINIS
PROPAEDEVOMATICIS.

SECTIO I.
DE
PHILOSOPHIA.

§. VI.

Primum locum in disciplinis propaedeuticis iure quodam obtinet suo *Philosophia*, quoniam vim suam exferit super omnes reliquas disciplinas, et diuina quasi auctoritate in omni eruditionis imperio regnat. Cuius ut recte percipiatur vna et verissima notio, ita maxime tironum interest, ut omnium est impeditissima. Nam adeo vage vsurpatur, ut mirum non sit, tot fere dari Philosophiae definitiones, quod scripta sunt systemata et compendia. Notandum igitur est: triplex esse omnis humanae cognitionis genus. Primo enim quae esse, fieri, aut facta esse cognoscimus, ea dicimus *historice* cognoscere. Sed earum rerum, quae sunt et fiunt, requiri etiam secundo potest, cur sint, fiantque ratio.

Iam

Iam qui non modo esse res, fierique, aut factas esse nouit, sed etiam quamobrem quaeque, et qua ratione fiat, aut fit, intelligit, et aliis subtiliter explicare potest, huic *philosophica rerum cognitio* tribuitur. Tertium quod in rebus cognoscitur est *quantitas*, eaque cognitio dicitur *mathematica*. Quidquid igitur est vel historicae tantum cognitionis, vel ad solam quantitatem pertinet, id Philosophiae tribuere nefas putamus. Displicet igitur eorum ratio, qui non modo Logicam et Metaphysicam, verum etiam omnem Physicam, Medicinam, Mathesin omnem, aliasque disciplinas complures philosophicas esse dicunt. Cum vero in omni disciplinarum genere ad causas et rationes recurri et possit et debeat: nulla fere est disciplina, adeoque ipsa Mathesis, quae non habeat partem philosophicam, et tractari possit philosophice, licet ipsa non sit pars Philosophiae. Ex hac potissimum neglecta distinctione ortae mihi esse videntur plurimae in disponendis eruditionis partibus difficultates.

§. VII.

Nos igitur, quidquid est in cognitione humana mere historicum, omnemque quantitatis notionem empiricam excludentes, *Philosophiam* definire conamur: *complexum notionum primarum et communium, e*

A 5

qui-

quibus cur aliquid fiat et fieri possit, recte solide-
que intelligatur; Philosophumque salutamus
eum, qui scit primas rerum notiones experi-
undo meditandoque assequi, iisque ita uti, ut
explicare possit rerum causas et rationes. Ita-
rum vero notionum primarum et commu-
nium, quas anquirat Philosophus ad expli-
candas rerum causas duo mihi videntur
esse genera, *unum* commune omnium do-
ctrinae partium et disciplinarum, *alterum*
singularum, ita, ut quasi gradu differat
harum notionum vniuersitas. Hoc genus
Philosophiam applicatam libuit dicere,
eodem fere sensu, quo *Mathesin applica-*
tam dixere; eaque nobis continere videtur
notiones eas communes, e quibus intelligi
potest *singularum* disciplinarum causa, ratio
et veritas; illud, *Philosophiam puram*,
quae notiones maxime vniuersas complectatur,
et ita, fons sit Philosophiae applicatae,
ut mens humana ab eadem prouocare, ut
ita dicam, nequeat amplius.

§. VIII.

Aliter olim partiti sunt *Philosophiam* in
theoreticam, quae contineret, cum de men-
tis humanae facultatibus dogmata, tum
omnem *Metaphysicam*; et in *practicam*,
quae exponeret de animi humani volunta-
te eiusque affectibus. Recte quidem,
Nobis

Nobis hoc loco non satis commoda videbatur, pro nostra disponendi ratione, partitio. *) Ne vero lateat iuuenes, nolimus de ea prorsus tacere. Nos nostram secuti rationem primo loco dicemus de *Philosophia pura* ita, vt, nisi omnibus probata fuerit, nemini tamen obscura manere possit nostra sententia.

§. IX.

I. *Philosophia pura* complectitur

1) *Psychologiam*, quam recte *Federus* v. c. seiunxit a *Metaphysica*, cum de iis agat, quae de animae humanae natura, a *posteriori*, vt aiunt, siue per experientiam cognosci possunt. *Psychologiae* munus est primo demonstrare, esse animas, easque alias a corporibus, sed intime coniunctas; deinde differere de animarum indole, natura et viribus, et quidem

a) de mente et intelligentia, quae pars *Psychologiae Logica* vocatur graeco vocabulo. Partes habet vnā *theoreticam*, quae agit in genere de facultatibus mentis humanae, de sensibus, phantasia, ratione, memoria, attentione, praescientia, de organis internis animae, ingeniorum diuersitate,

*) Vid, quae infra ad §. L. adnotauimus.

fitate, de variis mentis actionibus earumque legibus. Explicat etiam somni, infaniae, enthusiasmi, aliaque mentis phaenomena, eaque omnia denique *practica parte* docet, qua ratione ad usum inueniendi iudicandique veri adhibenda sint. Singula praeterea *Logicae* capita singulis inter se distinxere propriis technicisque nominibus

- a) *Dialecticem* caput dixere, in quo agitur de ratiociniis et arte disputandi.
 - β) *Heuristicalicem* id, quod exponit de veri inueniendi ratione.
 - γ) *Hermeneuticem*, quod agit de regulis interpretandi communibus.
 - δ) *Methodicem* s. *Methodologiam* caput dixere in quo exponuntur regulae docendi et proponendi.
 - ε) *Mnemonicem* locum tractat de adhibendis memoriae subsidiis.
- b) de voluntate eiusque affectionibus, quam partem *Psychologiae Philosophiam practicaem uniuersalem* dixere. Agitur in ea de facultatibus animi appetendi, et auerfandi; de voluptate et taedio, de eo quod bonum et malum est; de felicitate; de libertate; de animi commotionibus, laetitia, tristitia, amore, odio, miseratione, pudore, spe, timore et quae sunt reliqua; tum de habitatibus, habitibus inclinationibus cet. Vtraque haec

haec Philosophiae purae pars locos tractat longe grauissimos, in quibus omnis fere cognitionis humanae cardo vertitur; eamque ipsam ob causam neque prorsus negligendam, neque obiter tractandam arbitror adolescentibus.

§. X.

2) *Metaphysica* secunda pars est Philosophiae purae. Dicitur scientia eorum, quae in sensu non incurrunt; itaque continet summam earum notionum, ad quas non nisi a priori, ut aiunt, via datur. Partes agnoscit tres *Ontologiam*, *Pneumatologiam* et *Cosmologiam*, De *Theologia naturali* enim dubito, an in hoc Philosophiae purae loco reponam. Paucissima enim sunt, quae de Deo mens humana a priori valet cognoscere; cumque de his et in *Ontologia* et in *Pneumatologia* differatur: placuit *Theologiam naturalem* ad Philosophiam potius applicatam referre, quam ad puram, et cum reuelata arte coniungere. Nobis enim, qui reuelationis beneficio utimur, omnis *Theologia naturalis* nihil esse videtur aliud, nisi *Theologia comparata*. Nam qualis olim et quam manca fuerit *Theologia naturalis* sine reuelationis ope, e veterum Philosophorum scriptis apparet; neque eorum mihi prorsus displicet sententia, qui

qui omnem numinis sensum, qui cernitur in hominibus maxime barbaris, non tam e rationis usu, quam e vestigiis primae et antiquissimae reuelationis deducendam esse iudicant. Sed de his in sequentibus plura. Videamus de partibus Metaphysicae.

a) *Ontologiae*, quam etiam *Philosophiam primam* dicunt, argumentum versatur in disquisitionibus de rerum elementis, de substantiis, de ente primo et necessario, et de iis, quae cum his coniuncta sunt, spatio, tempore, motu, cet.

b) *Pneumatologia* exponit cum de natura spirituum in genere, tum sigillatim; de spiritu infinito perfectissimo; de anima humana tantum, quantum eius natura a priori cognosci potest, et de animabus brutorum. Eam partem *Pneumatologiae*, quae a priori de natura animae humanae differit *Psychologiam* dixere *rationalem*, seu *metaphysicam*, vt a *psychologia empirica* seu *Logica* distingueretur.

c) *Cosmologia*. Versatur disciplina in explicanda notione generali mundi. Itaque differit cum de nexu omnium rerum visibilium et inuisibilium, quo mundum vnum constituunt, tum super locis de fato, casu, libertate animorum;

morum ; de euentibus naturalibus et miraculosis, de modo quo inter se conspirat corpus et anima. Recenset praeterea leges naturae, et affectiones mundi, quem iudicat optimum et perfectissimum esse debere.

§. XI.

II. *Philosophia applicata* reliqua complectitur, quae e notionibus maxime vniuersis et communibus psychologicis iuxta atque metaphysicis sequuntur, et quasi basin constituunt et fundamenta singularum disciplinarum, quae quidem ipsae Philosophiae partes et formae dici non possunt. Nulla enim est sine Philosophia solida et systematica cognitio. Ea suppeditat omnium disciplinarum prima capita, et ea principia, e quibus id quod in iisdem verum, et cur verum est, vnice intelligatur. Itaque Philosophiae applicatae partes ab ipsis illis disciplinis, quibuscum arctius coniunctae sunt, haud esse separandas iudicaui. Accedit hoc, quod, si quis haec omnia, quae mihi Philosophiae applicatae nomine continentur, vna cum Philosophia pura, theoretica practicaue, docere velit, fieri non possit, quin multa intacta relinquuntur. Vix enim iuuenilis aetas sufficiat, ad haec modo cursim delibanda, quae vna Psycholo-

chologia contineat. Itaque non vereor, ne videar magnopere reprehendendus, cum, quod alii in Mathesi fecere, idem in Philosophia fecerim. Vna nimirum haec mihi visa fuit, et commodissima ratio, quae sit vera Philosophiae notio docendi iuvenes. Partes igitur constitui tot possunt quot sunt disciplinae, quibus excolendis opus est ratione et ingenio. Est enim

- 1) *Philosophia Philologiae* s. linguarum.
- 2) *Philosophia Historiae.*
- 3) *Philosophia Mathematicos.*
- 4) *Physices* vna pars est historica, altera philosophica.
- 5) Super *technis* s. artibus mechanicis multa existant docte philosophumena.
- 6) *Philosophia iuris* positivi ius naturae dicitur.
- 7) Theologia naturalis; Ethica philosophica, Hermeneutica et omnis fere Theologia methodica *Philosophia* dici possunt *Theologiae*
- 8) *Paedagogicen* et *Politicen* adeo ipsas dixere disciplinas philosophicas. Certe maior earum re vera est, et tractantur omnino philosophice.
- 9) Disciplinarum et artium elegantiorum philosophia est *Aesthetica.*
- 10) *Ludorum* adeo esse potest, vt infra demonstrabo *philosophia.*

11) Di-

II) Disciplinarum vero quas *spurias* dixi, vel nondum reperta est philosophia, vel plane nulla.

De iis omnibus *Philosophiae applicatae* partibus, cum de disciplinis ipsis figillatim exponemus, plura dicentur. *)

*) Qui nosse cupiunt optimos in omnibus Philosophiae, tam purae quam applicatae, partibus libros, euoluant HISMANNI *Anleitung zur Kenntniß der auserl. Litteratur in allen Theilen der Philosophie. Recensent praeterea libros philosophicos, praeter Bibliothecam vniuersalem Germanicam, die Bibliothek der Philosophie und Litteratur* Fr. a. d. Oder. 8. HENNINGII *neue philosophische Bibliothek.* Leipz. 8.

CAPITIS SECVNDI

SECTIO II.

DE PHILOLOGIA.

§. XII.

Sequitur in disciplinis propaedeumaticis
Philologia. Collocauimus in secundo
 loco, quod fieri non posse putarem, quin
 sibi solidam aliquis comparare, vel vnus di-
 sciplinae, cognitionem possit, sine aliqua
 linguarum, veterum praesertim, peritia.
 At enim licet secundum locum post Philo-
 sophiam, cuius etiam in *Philologia* regnat
 auctoritas, obtineat: apparet tamen, pri-
 mum occupare debere discipulis, vtpote
 quibus philosophari non datum est prius,
 quam mens, linguarum studio, notionum
 copia instructa, et instrumentis quasi phi-
 losophiae, ad recte de rebus iudicandum,
 munita est.

§. XIII.

Nonimus quidem, quae fuerit olim
Philologiae definitio; neque tamen dubita-
 mus hoc loco ita latissime sumere vocabuli
 notionem, vt latissime distenditur lingua-
 rum in omne genus doctrinarum imperium.
 Scilicet est nobis *Philologia* omnis scientia
 linguarum, cum veterum, (emortuarum,
Philo-

Philologia proprie sic dicta) tum recentiorum, quarum adhuc viget vsus (*Linguistica*) earumque rerum, quae faciunt ad solide cognoscendam linguarum indolem et naturam,

§. XIV.

In disponendis partibus *Philologiae* ve-reor, vt omni eruditorum collegio fatis superque probaturus sim meam sententiam: quippe nulla fit in iisdem *Antiquitatum* mentio, quae potius *Historiae* pars esse videtur; contra ea reuocatae sunt e comitatu *Historiae Diplomatica, Numismatica, Epigraphica* et *Hieroglyphica*, quae disciplinae patriam agnoscunt *Philologiam*. Cuius tamen noui instituti iustam mihi videor in sequentibus rationem reddere posse.

§. XV.

I. Vna pars *Philologiae* regulas sistit *discendi*. Didicisse vero dicimur linguam, cum recte eandem scimus et loqui, et scribere.

1) Recte loqui, hoc est facultatem significandae mentis, et enunciandarum sententiarum ita, vt poscit natura et vsus loquendi*), docet *Grammaticae*.

B 2

In

*) *Vsus enim loquendi* summam exercet in omni lingua tyrannidem. Hunc sequitur *Analo-*

In voce non moramur, nec ampli esse volumus in explicando discrimine quod olim fecere inter *Grammaticen* et *Grammatiflicen*, ad VOSSII Aristarchum *) relegantes harum rerum studiosos. Hoc tantum libet animaduertere: *Grammaticam philosophicam* dici tum, cum leges ipsius nituntur praeceptis omnium linguarum communibus **). Ex quo apparet omnem bonam *Grammaticam* esse debere re ipsa philosophicam; licet non omnes ita sint conscriptae. Multi enim Grammatici proprias tantum explicant linguarum, quas tractant, leges, mente anticipantes communes illas philosophicas, quibus haenituntur. Partes Grammaticae commode discerni possunt sex.

a) Or-

Analogia, h. e. apparens quaedam in dicendi formulis similitudo; et cum neque haec sufficit; tum ad *Etymologiam* recurritur, et ex ea loquendi modus explicatur. Haec etiam tacente *Euphoniae* locus est. Vid. ADELVNGI teutsche Sprachlehre, egregius liber nuper editus, adolescentibus non satis commendandus.

*) GERHARDI IOANNIS VOSSII Aristarchus s. de arte grammatica libri VII. Ed. Hda. Amst. 1662. 4. p. 1. sq.

**) Tales sunt SCIOPPII Gramm. philos. Amst. 1664. 8. VOSSII modo laudatus Aristarchus. BVFFIER Grammaire raisonnée a Bruxelles 1711. aliae,

- a) *Orthoëpia* s. *Orthophonia*. Docet iustam litterarum, syllabarum et vocum enunciationem. Non contemnenda Grammaticae pars. Nondum enim liquet de recta pronuntiatione linguarum emortuarum; neque adeo in multis litteris et vocibus recentiorum videntium satis definiri etiamnum potuit, quae sit vera et vnica.
- b) *Profodia* exponit de syllabarum quantitate, tono et accentu. Inseruit ea Poëticae, quippe metri ratio ab hac fere sola dependet.
- c) *Etymologia*. Amplissima et longe gravissima Grammaticae pars, cui et Orthoëpiam et Profodiam subiectas ait *Adelungus*. Docet vocum origines, primasque eruit significationes, eo consilio, vt explicari possit earundem vocum, pro loci temporisque diuersitate, varia et subinde contraria vis atque potestas. Amplissima, inquam, haec est Grammaticae pars, neque in compendiis absoluenda, neque neglecta tamen a scriptoribus *lexicorum*, *etymologicorum*, *idiotiorum*, *glossariorum*, *onomasticorum*, cet.
- d) Diuersam ab hac parte Grammatices, primus, quod ego quidem noui, re-

Et iudicauit ADELVNGVS *) *Motionem*, cuius munus est, cum voces ipsas, quas nudas recenset *Etymologia*, disponere in classes, v. c. nomina, verba, particulas; tum de flectendo per declinationem, comparisonem, coniugationem, et de componendo praecipere.

- e) *Syntaxis*, quinta Grammaticae pars, vocabula docet ita inter se componere, vt efficiatur sensus planus, perspicuus, et aptus vsui loquendi et analogiae. Penes utramque enim summa est, vt supra demonstraui, in rebus grammaticis potestas. Triplicem quidam haud satis accurate constituunt *syntaxin*, *simplicem*, *figuratam* et *ornatam*. Solius enim simplicis praecepta ad Grammaticam pertinent; reliqua sibi vindicat Rhetorica.
- f) *Dialectologia* denique exponit de variis eandem linguam enuntiandi modis. Necessarium est dialectorum studium, graecam potissimum ebraicamque linguam discuntibus, quippe quarum pronunciandi formae non aequè vnius purioris atque elegantioris imperio

*) In libro: kurzer Begriff aller menschl. Fertigkeiten und Kenntnisse, supra laudato. P. IV. p. 225.

perio subiectae fuerunt, atque latina et recentiores cultioris orbis linguae. Neque tamen et harum linguarum dialecti negligendae prorsus Philologo. *)

§. XVI.

2) Recte scribere linguam, hoc est componere verba litteris in materia ductis, recteque litterarum ducere formas, docet *Graphice* (die Schreibkunst.) Vocibus enim et litteris aliis explicare solemus mentem nostram, vocibus loquendo, litteris scribendo. Arcetissimo igitur inter se continentur vinculo *Grammaticae* et

B 4

Graphi-

*) Sufficere arbitror tironibus scriptores eos nosse Grammaticos quos ex omni fere lingua collegere MERTENSIVS in libro iam laudato: hodegetischer Entwurf etc. Parte II. p. 188. sq. I. C. C. RVDIGER Grundriß einer Geschichte der menschlichen Sprache etc. Leipz. 1782. In colligendis latinae linguae scriptoribus philologicis nemo fere diligentia superavit NOLTENIVM, in bibliotheca latinitatis restituae, quae est in tomo posteriore lexici antibarbari edito a filio I. A. NOLTENIO Lips. 1768. 8. Addi possunt STOLLE Anleitung zur Hist. der Gelehrtheit Cap. II. FABRICII Abriss einer allgemeinen Historie der Gelehrsamkeit, Leipz. 1752. Tomo. I. p. 66. sq.

Graphice, neque haec tantum litterarum, ducendarum, sed *ad regulas Grammaticas*, et *eleganter* ducendarum praeccepta ponit. Quo fit, vt duae tantum, si recte iudicare velis, concedendae sint *Graphicae* partes, *Orthographia* et *Calligraphia*. Reliquae enim non nisi de compendiis scribendi, et artificijs quibusdam in scribendo adhibendis, praecipunt. Videamus de singulis.

a) *Orthographia* in omnibus superstructa est fundamentis grammaticis, eamque ob causam .a plerisque ipsa pars et dicitur et habetur Grammaticae. Prima quidem scribendi lex esset, iisdem litteris vocem scribere quae inter pronunciandum re vera audiuntur. Ea vero lex neque promulganda est, neque potest perferri, cum ob dialectorum diuersitatem, tum, quod saepius reticentur in pronunciando litterae, quas adesse iubet *Etymologia*, ne ipsius vocis origo in scribendo prorsus dissimuletur. Inuentae igitur sunt regulae, monente *Etymologia*, singulis linguis communes, quas qui recte scribere cupiunt, sequi solent, earumque complexus *Orthographia* dicitur, cuius vocari potest pars

Stigmatologia, quae docet punctorum et notarum, quae adhiberi solent
ad

- ad dignoscendas orationis partes, rationem et vsum. Tales notae in lingua ebraica sunt accentus, in reliquis puncta, cola, semicola, commata cet.
- b) *Calligraphia* primo exponit de variis litterarum formis, cum vncialibus et maiusculis, tum minusculis et obliquis; deinde commonstrat modum, quo quis felicissime facultatem litterarum scribendarum possit consequi, stilique tenendi rationem. Regulas denique ponit litterarum ita ducendarum, vt scriptura non solum lectu sit facillima, verum etiam nitida et elegans appareat. Reliqua addam, quae huc referri solent, ne quid intactum relinquatur, cuius interesse aliquo pacto tironum possit.
- c) Antequam enim inuenta esset ars typographica, manu scribenda erant eruditorum opera. Qui cum esset improbus et molestissimus labor: inuenti sunt characteres et notae, quae integras exprimerent voces et syllabas. Vsum harum notarum docere munus est *Tachygraphiae*, artis hodie quidem ad vsum fere inutilis, nisi forte praelectiones academicae calamo excipientibus. At vero historica compendiorum et notarum tachygraphicarum, quibus olim vfi sunt scribentes, cognitio,

gnitio, cum in codicibus antiquis et diplomatis saepius occurrant, vtilissima est harum rerum scrutatoribus.

d) *Cryptographia*, quam et *Steganographiam* vocant, ars est scribendi, litterarum loco, signis notisque non nisi iis perspicuis, inter quos de significatione conuenit. Vfus artis est in bello praecipue, vt res secretae celari hostes, et communicari possint cum amicis sine periculo. Neque tamen hic vſus magnus est, inuenta *arte deciffratoria*, quae explicandae scripturae arcanae rationes exhibet, de qua infra plura dicemus.*)

§. XVII.

*) *Orthographiam* docent Grammatici. Habuit tamen latina lingua multos qui hanc Grammaticae seu potius Graphicae partem figillatim docerent, quos imprimis recenset NOLTENIVS. *Stigmatologiam* omnium optime docuit HEYNATZ in libello von der Interpunction Berlin 1773. *Calligraphicos* auctores quosdam, (nouissime scripsit IO. BERNH. FISCHER Lehrbuch teusch und lateinischer Kalligraphie etc. Anspach 4. SINAPIVS Muster nebst Anleitung zur Schönschreibekunst. Hamb. 1781.) et *Tachygraphicos* inuenies apud FABRICIVM l. c. p. 247. *Cryptographiae* auctores vide apud WALCHIVM in Lexico phi-

§. XVII.

II. Altera pars *Philologiae regulas* sistit *interpretandi*, eaque dicitur *Critica*, sensu non quidem latissimo, vt sit facultas iudicandi de rebus ad humanitatem pertinentibus; neque etiam strictissimo, vt sit ea quam *verbalem* dicunt, de qua paullo post dicemus; sed intermedia quaedam hoc loco valet notio, ex qua solida est, et amplior cognitio linguarum, earumque rerum, quae inseruiunt intelligendis et explicandis libris, aliisque monumentis, emortua imprimis lingua conscriptis, aut litteris saltem consignatis.

§. XVIII.

Varium genus est monumentorum antiquorum quibuscum res est Criticae.

I) *Codices*, et *libri* auctorum antiquorum.

Hos

a) primum *emendare* conatur, si quid in iis corruptum et perperam scriptum esse videtur, eamque *Criticae* partem strictissimo sensu *Criticam verbalem* dixit consuetudo doctorum. Occupatur *Critici*, hoc sensu, labor in requirendis Codicibus manuscriptis auctorum

philosophico ed. 4ta Henningiana Lipf. 1775.
voce *Character*.

rum antiquorum, in censendis eorundem aetate et pretio, in colligendis lectionibus variantibus, in eruenda coniectandaque vera auctoris antiqui sententia, et si id fieri potest, restituendis iisdem quibus usus est verbis. Vtilissimus sane labor, nec, quod fieri subinde solet ab harum rerum expertibus, nihili floccique putandus, utpote cui, quod Homerum, Ciceronem, Plautum, Terentium, aliosque antiquae eruditionis magistros legere, nec haesitanter possumus, vel soli gratum acceptumque debemus.

b) Deinde sic emendata interpretatur, quod quidem *exegeticum* Criticae munus possis dicere. Iam cum quadripartita esse possit interpretandi ratio, *grammatica*, quae explicet verba; *historica*, quae de rebus gestis exponat, quorum mentio fit apud auctores veteres; *aesthetica*, quae declaret dictionis et sententiarum veneres elegantiam et splendorem; *practica*, quae de veritate sententiarum earumque usu ferat iudicium: apparet, supellectilem, et instrumenta critica non magis e Grammatica, quam ex omni Historia atque Philosophia esse repetenda. Tironum causa addo; *sacram dici Criticam*

cam et in genere *Philologiam*, quae versatur in emendandis et interpretandis scriptoribus V. atque N. Testamenti; *profanam*, quae in reliquis *)

§. XIX.

- *) Super arte critica scripsere IO. CLERICVS, cuius *Ars critica* prodiit Lipsiae 1713. Vol. 3. 8. Mrs. MORELL. *Elements de Critique, ou recherches de differentes causes de l'alteration des textes latins, avec le moyen d'en rendre la lecture plus facile.* a Paris 1766. 8. Ceterum litteraturam Criticae, et criticorum merita cognoscere cupientes adeant censores editionum auctorum veterum classicorum, in quibus eminent IO. ALBERTVS FABRICIVS cuius exstat *Bibliotheca graeca* Hamb. 1705. -- 28. XIV. Vol. 4. (Palingenesian exspectat doctissimum opus ab obstetricia manu viri ad hoc genus litterarum docti et assidui.) et *Bibliotheca latina* ex ed. IO. AVGVSTI ERNESTII Lips. 1773. 74. III. Vol. 8. T. C. HARLESIVS, cuius introductio in notitiam litteraturae romanae, imprimis scriptorum latinorum, prodiit Norimbergae 1781. II Vol. 8. *Eiusdem auctoris* exstant introductio in historiam linguae latinae, ed. altera Bremae 1773. liber paruo parabilis, et commendandus, et introductio in historiam linguae graecae Altenb. 1778. 8. 1. Cph. SCHVLZ *Biblioth. der griechischen Litteratur Gießen* 1772. *Zusätze dazu* 1773. Egregii etiam libri sunt G. C. HAMBERGERI *zuverlässige Nachrichten von den vornehmsten Schriftstellern vom Anfang der Welt bis*

§. XIX.

2) *Diplomata*. *Diplomata*, ait ERNESTIVS *) ο *πρωυ*, proprie sunt chartae complicatae, vel *tabellae duplices*, vulgo *codicilli*; sed vsus fecit, vt de tabellis dicerentur maxime, quae itineris (publico imprimis cursu) faciendi facultatem darent. Post translata sunt ad *litteras principum*, *Pontificum* *et. sigillo sancitas*, *imprimis*, per quas *aliquid iuris et beneficii daretur*. Ad extremum de *omnibus fere litteris publicis* dici coepere, praesertim in arte, vt a *Maffeo*. Hoc loco media valet significatio. Multiplex et magnus est diplomatum vsus, cum, quia sunt in fontibus et instrumentis historiae certae, iurisque publici, tum quod expli-

his 1500 Lemgo 1756 -- 64. III. Vol. 8. Eiusd. kurze Nachrichten v. d. v. Schriftstellern vor dem 16ten Jahrhundert, in einem Auszuge aus seinem grössern Werk. Ibid. 1766. 67. II. Vol. 8. in quibus cum omnium auctorum veterum nomina, tum eorum qui in eosdem commentati sunt, reperies. Evolve sis etiam Io. ANDR. FABRICII supra laudatum librum P. I. p. 257. NOLTENIVM, et MORHOFII notissimum Polyhistorum. De fontibus Philologiae sacrae litterariis infra dicemus.

*) In *Archaeologia* p. 52.

explicari ex iis sermo antiquus et illustrari potest Geographia, Chronologia, omnisque medii aevi antiquitas. Itaque dignissima erant, in quibus explicandis multum temporis atque studii, a CONRINGIO, qui primus in artis formam redegit *Criticen diplomaticam*, ad nostra vsque tempora eruditi consumerent. Munus igitur est *Criticae diplomaticae* docere primum recte legere diplomata, deinde recte intelligere, et spuria denique a genuinis discernere. Vt vero recte legantur et explicentur, opus etiam est, vt interpretari possis *figilla*, quibus confirmata sunt, *nominumque ductus*. Hinc partes habet

- a) *Sphragisticam*, quae de interpretandis Sigillorum signis, et
- b) *Monogrammatologiam*, quae de monogrammatibus h. e. nominum ductibus et compendiis exponit.

§. XX.

- 3) *Numi*. Omne studium, quod versatur in explicandis numis *Numismatica* dicitur. Id vero studium triplex esse potest. Primum enim quaeri potest de origine numorum, materia antiqua, forma et valore. Haec quaestio mere est historica et pertinet ad *Archaeologiam*. *Archaeologiam numariam* dicere possis. Porro,

ro, cum antiqua numismata in monumentis artis sint pictoriae, linearis et architectonicae veteris: alia exinde oritur scientiae numismaticae pars, quam *aestheticam* dicerem. Vberimus vero numerorum usus est tertio ex argumento et titulis, isque *philologicus et criticus*. Multum enim lucis affunditur exinde Historiae pariter atque Grammaticae. Indigent autem argumenta numerorum tituli-que interpretatione, quae cum *Criticae* munus sit: haec *Numismaticae scientiae* pars, quae interpretatione occupatur, recte potest vocari *Critica numaria*.

§. XXI.

4) *Inscriptiones*. In monumentis artis antiquae, lapidibus, vasis, gemmis sculptis, statuis cet. reperiuntur subinde *inscriptiones*, quas interpretari studet criticus eundem in finem, eademque ratione, qua interpretatur numismata, dum interea artifex in monumentis ipsis artis requirit veteris vestigia, haud adeo de inscriptione sollicitus. Hanc *Criticae* partem *Epigraphicam* dixere, seu *Criticam lapidariam*.

§. XXII.

§) *Hieroglyphica*. Ita vocantur figurae eae quae cernuntur in antiquissimis Aegyptiorum

ptiorum monumentis, quas multi putant symbolicas esse, et continere veterum Aegyptiorum historiam et philosophiam, ad quas aditus foret, si explicari isthaec allegorica scriptura certa ratione posset. Fuere qui darent operam huic rei, sed non ita longe progressi sunt. Ego *Criticen Hieroglyphicam* in hoc ultimo loco disciplinarum philologicarum collocare nullus dubitabam, cum re vera litterarum loco sint hieroglyphi, (si vera est, quam plerique virorum doctorum amplectuntur, sententia,) quorum sensus eruendus est *).

§. XXIII.

Arctius plerique has disciplinas, de quorum argumento his quatuor §. §. exposui, *Diplomaticam* certe et *Numismaticam*, cum
Histo-

*) Librorum ad rem diplomaticam, numismaticam, et Criticam lapidariam pertinentium satis largam offerunt, tironibus certe, copiam IO. AVG. ERNESTI in *Archaeologia* Lips. 1768. MERTENSIVS in l. c. parte II. DENIS Einleitung in die *Bücherkunde*, parte II. p. 412. 416. Idem nominat interpretes aliquot hieroglyphorum p. 413. Videri etiam potest STOLLE *Hist. der Gel.* Cap. III. p. mihi 120. et GEORG WILH. ZAPF *Litteratur der alten und neuen Geschichte*, Lemgo 1781.

Historia coniungunt, quam cum Philologia, eique dicunt esse *subsidiarias*. Fateor mihi non probari hanc rationem. Quid? nonne omnis Philologia est subsidiaria Historiae, et versa vice haec illi? Quid? nonne Diplomatica pariter inseruit et subsidio venit iuri publico atque Historiae? Nihil igitur est, quod has disciplinas proprio et peculiari sensu *Historiae subsidiarias* velimus dicere, et ita quasi e patrio Philologiae solo, in quo natas esse argumentum testatur, expellere. Idem quodammodo valet de *Geographia*, *Genealogia* et *Chronologia*, vt infra demonstrabimus. Reuocauit igitur eas in patriam, nec vereor ne non sint probaturi meam viri docti sententiam, cum iam ante me alios, imprimis STOLLE, idem fecisse meminim.

§. XXIV.

Supereft, vt de *Philosophia Philologiae s. linguarum*, quippe quae prima *Philosophiae applicatae* pars est, dicamus. Licet enim infitias non eam, nullam esse posse veram et Grammaticam et Criticam sine Philosophia: multa tamen poni possunt super linguis quaestiones ad quas respondere non tam est Philologi, quam Philosophi. Talis est de *origine, natura, elementis, cultu et finibus* linguarum disputatio. Tales sunt *praecepta linguarum discendarum docendarumque communia*, seu *Methodologia philologica*.
Fuere

Fuere etiam, qui cum magno LEIBNITZIO in reperiendis primis omnium linguarum characteribus et notis communibus desudarent, conficiendae caussa Grammaticae vniuersalis philosophicae *); sed parum felici successu. Ad has omnes quaestiones responsa ex imis Psychologiae penetralibus repetenda sunt.

§. XXV.

Ad hanc quoque *Philosophiam linguarum* iure quodam suo referri potest *ars*, quam dicunt *deciffratoriam*, quae rationes explicandae scripturae arcanae continet, vt supra diximus. Opus enim est artem exercentibus, vt primo notas colligant et plurium linguarum, tum cum scribuntur communes, et singularum proprias, ex iisque hariolentur, qua tandem lingua auctor scripti arcani vsus sit. Qua re cognita, de ipsis litterarum notis querant, quippe quae in lingua, qua scriptum videtur syngraphum, saepius, quae raro, quae coniunctae cum iisdem, et cum aliis, quae in calce capiteue vocabulorum soleant occurrere, e qui-

C 2

*) Vid. G. KALMAR *Praecepta grammatica*, atque *Specimina linguae philosophicae s. vniuersalis*. Sumtibus fautorum Berolini degentium 1772. 4. (Allg. deutsche Bibl. XXI. I. p. 211.)

bus omnibus denique regulas legendi interpretandique constituent. Quanto plures hoc modo notas expedierint, tanto facilius procedit labor. Ex his omnibus quae dicta sunt simul apparet, non posse prius aliquem de natura linguarum philosophari, quam easdem grammatice cognouerit, quod quidem secus est in quibusdam aliis disciplinis v. c. Iurisprudencia, cuius nulla datur solida et systematica cognitio, nisi ante lus naturae perspexeris. *)

*) Litteraturam Philosophiae linguarum cognoscere cupientibus satisfaciet vel vnus HISMANNVS, saepius laudatus, in der Anleitung zur Kenntniss der auserles. Litteratur in allen Theilen der Philosophie p. 180. sq. De Methodologia philologica vide imprimis IO. ANDR. FABRICII Abriss, einer Historie der Gelehrsamkeit p. 81. sq. vbi plerosque auctores citatos reperies. Litteraturam Philologiae, vti nunc est, vniuersam cognoscent tirones cum e *Bibliotheca communigermanica Berolinensi*, tum imprimis e *Bibliotheca philologica*, quae primum germanice deinde latine conscripta Göttingae edi coepta est 1770 -- 79. e *Bibliotheca critica*, cuius secundi Voluminis prodiiit particula prima Amstelodami, et ex EYRINGH litterarischen Almanach. Göttingen 1776. 8.

Orde

Ordnung der Redner.

Johann Christian Rothmaler, aus
Kosla, redet von der Vortrefflichkeit
des Studiums der Natur, deutsch.
Wahl des Thema und Ausführung
sind ganz sein eigen.

Johann Christian Ehrenfried Buch-
mann, aus Stollberg, handelt in ei-
ner lateinischen, von ihm selbst ausgear-
beiteten Rede, von dem Glück einer
vernünftigen und zweckmäßigen Er-
ziehung.

Albert Gerhard Becker, Christoph
August Gottfried Ziegler, und
Christian Friedrich Ziegler, insge-
samt aus Quedlinburg, unterreden sich
von ihrer Lecture.

Christoph Friedrich Krieg, aus Stoll-
berg, handelt, in einer größtentheils von
ihm selbst herrührenden, deutschen Rede
von der Dankbarkeit.

Johann Heinrich Krieg, aus Stollberg,
declamirt eine Hymne auf die Mode.

Fries

Friedrich Gottfried Buhli, aus Heimerleben, redet deutsch von der Langenweile.

Christoph Gerhard Wilhelm Ritter, Friedrich Christian Schwalbe, und Johann Friedrich Henneberg, insgesamt aus Quedlinburg, halten ein Gespräch von einigen bey der Jugend sehr gewöhnlichen Fehlern.

Carl Ludewig Gerhard, aus Walbeck, redet französisch von den Wundern Gottes in der Natur.

Johann Carl Rasemann, aus Nieder-Böse im Thüringischen, redet, in einer größtentheils von ihm selbst herrührenden Rede, von der Zufriedenheit.

Johann Friedrich Sachse, aus Quedlinburg, handelt deutsch von der Bestimmung des Jünglings, und nimmt Abschied. Die Rede ist gänzlich sein.

Einige dieser Jünglinge zeichnen sich durch vorzügliche Talente, alle durch Fleiß und Liebe zur Tugend und zu guten Sitten aus, so, daß es Pflicht und Vergnügen

gen für mich ist, ihnen ein öffentliches Lob zu ertheilen, und sie allen Jugendfreunden, und allen edeldenkenden Gönnern und Beförderern unserer Schulanstalten angelegentlichst zu empfehlen. Vorzüglich verdient diese Empfehlung der auf die Friedrichs-Universität abgehende Sachsse. Er hat sich einen sehr guten Schatz von Kenntnissen gesammelt, und beständig den Ruhm eines lebenswürdigen Jünglings zu behaupten gesucht. Gott erhalte auch künftig sein Herz von allem Bösen rein, und walte über seiner academischen Laufbahn mit seiner segnenden Hand; dann wird er gewiß dereinst seinem alten Vater Freude, und seiner Vaterstadt Ehre machen.

#55
M D W
J 2/80
J 1/80
No. 27
2 Thronen in 2000

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

FR. PAPENBERG
BUCHBINDEEI
PAPIERHANDLUNG
WOLFENBÜTTEL
GEGR. 1894

95 A 5463

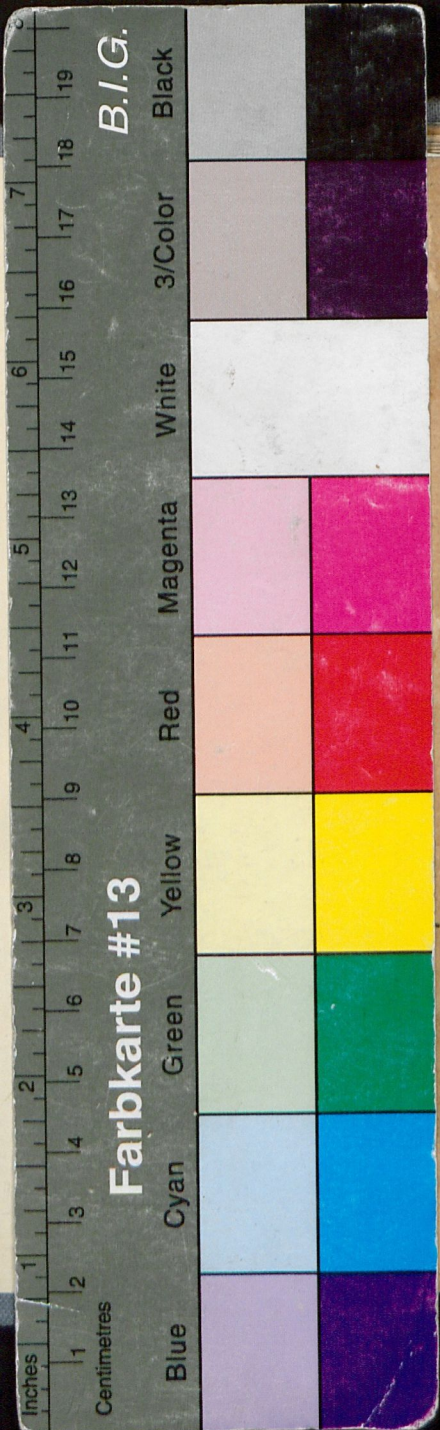
ULB Halle

3

000 422 703

VD18

1

SYNOPSEOS
 VNIVERSAE
 ERVDITIONIS
 IN VSVM SCHOLARVM
 CONCINNANDAE

SPECIMEN *Bas. Ber.*

ORATIONCVLIS ET DIALOGIS
 IN ILLVSTRI GYMNASIO
 QVEDLINBVRGENSI

A. D. VIII. MAII CIO IS CCLXXXIII
 HORA II. POMERIDIANA
 HABENDIS

AVDIENTIAM FACTVRVS
 SCRIPSIT

IOANNES HENRICVS FRIDERICVS
 MEINEKE

ILLVSTRIS QVEDLEI RECTOR
 ET SOCIETATI NATVRAE CVRIOSORVM
 BEROLINENSI HONORIS CAVSSA
 ADSRIPTVS.

QVEDLINBVRGI
 LITTERIS I. C. LEVI.

1783